

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

RÁCZ JÁNOS

**AZ 1956-OS FORRADALOM KÖVETKEZMÉNYEI AZ ANGOLSZÁSZ VILÁG
SAJTÓJÁNAK A TÜKRÉBEN**

Történelemtudományok Doktori Iskola

A Doktori Iskola vezetője: *Dr. Erdődy Gábor, DSc, egyetemi tanár*

Új- és jelenkori magyar történelem Program

A program vezetője: *Dr. Varga Zsuzsanna, CSc, egyetemi docens*

A bizottság tagjai:

A bíráló bizottság elnöke: *Dr. Székely Gábor DSc, professor emeritus*

Belső Bíráló: *Dr. Majoros István DSc, egyetemi tanár*

Külső bíráló: *Dr. Egedy Gergely, CSc, egyetemi tanár, (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)*

A bizottság titkára: *Dr. Sipos Balázs PhD, egyetemi docens*

Bizottsági tag: *Dr. Baráth Magdolna PhD, (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára)*

Bizottsági póttagok: *Dr. Varga Zsuzsanna CSc, egyetemi docens, Dr. Vida István DSc, ny.
egyetemi tanár*

Témavezető: *Dr. Izsák Lajos DSc, professor emeritus*

Budapest, 2013.

I. A választott téma jelentősége, a kutatás módszertana:

Az 1956-os forradalom, alapjaiban változtatta meg a magyarságról alkotott nyugati képet. A forradalom hatásai mai napi érződnek és formálják a gondolkodásmódot. Az angolszász világ, benne az Egyesült Államok sajtója is kiemelten kezelte a magyar 1956-os forradalom eseményeit és az utóéletét. Mivel az eddigi kutatások főként a sajtóanyagok összegyűjtésével foglalkoztak a nyugaton megjelent cikkek kapcsán ezért fontosnak tartottam, hogy külön is megvizsgáljam ezt a témát. Az elhatározásomat erősítette, hogy eddig főként a magyarországi sajtótermékek álltak az érdeklődés középpontjában, de ez most megváltozott. Különösen a forradalom 2006-os évfordulója óta keletkezett digitális tartalmak ugrásszerű növekedése figyelhető meg, amely több nyugati sajtóanyaggal is gazdagította a forrásainkat. Például a Nyílt Társadalom Archívum rengeteg cikket digitális formában is elérhetővé tett a korszakból. Ebben az anyagban például megtaláljuk a Szabad Európa Rádió az eseményekkel foglalkozó cikkgyűjteményét is. Valamint a Héderváry gyűjtemény teljes anyagát. A kutatás során kihagyhatatlan volt a Google News Archive használata. Ez a digitális archívum jelenlegi halódó állapotában is a leghatalmasabb forrása, és legnagyobb segítsége az angol nyelvű sajtó iránt érdeklődő történészeknek.

Mindezeket figyelembe véve, adott volt a lehetőség és indok, hogy külön dolgozatban elemezzük az angolszász sajtóban azokat a cikkeket, amelyek 1956 november 4 és 1962 között jelentek meg. Ezt az időintervallumot elsősorban a magyar forradalom nemzetközi története indokolja, mivel a magyar ügyet az ENSZ, 1962 decemberében tárgyalta utoljára. Ráadásul a kutatás során kiderült, hogy az nyugati és így köztük az angolszász cikkeket nemcsak az egykori forradalmárok, későbbi emigránsok, hanem a Kádár-kormány is figyelemmel kísérte, különösen azokat a cikkeket emelték ki amelyekkel meg lehetett bélyegezni, illetve a bíróságokon el lehetett ítélni az 1956-os forradalmárokat. Tehát ezek a nyugati sajtóanyagok a részei lettek a "Fehér Könyvek" sorozatának, amelyet a Kádár-rezsim azzal a céllal adott ki, hogy bebizonyítsa valójában ellenforradalom zajlott 1956. őszén Magyarországon.

A módszertani problémák közül szembe kellett néznem az általam választott anyag objektivitásának a kérdésével. Lehetetlen feladat volt, minden egyes angolul íródott cikknek az elolvasása a témában. Komoly veszélyként fenyegetett az is, hogy minél több cikk felhasználásával és az egyre újabb és újabb történetekkel felaprózódik és összefüggéstelen lesz az események leírása. Ezért úgy döntöttem, hogy a 1956-os politikatörténet legfontosabb

kérdései köré építem fel a dolgozatomat. Ezek alapján három nagyobb témakört különítettem el a dolgozatban és ezáltal a kronologikus tagolás helyett a különböző fejezetekkel kapcsolatos kérdéskörökben bontottam ki a disszertációm témáját. A három nagyobb téma: *Az 1956-os forradalom politikai hatásai; Az amerikai és angol kommunista sajtó és az 1956-os magyar forradalom; A magyar menekültekkel foglalkozó angolszász sajtó.* Cél volt, hogy mindhárom fejezet zárt és különálló egységet is alkosson, azonban Nagy Britannia sajtóanyaga különös helyzet elé állított. A cikkeket tanulmányozva kiderült, hogy komoly belpolitikai vihar alakult ki a szigetországban a magyar 1956-os forradalom fegyveres elfojtása és a szuezi konfliktus vélt összefüggései miatt. Az ellenzékben lévő oldalon mind a Liberális Párt, mind a Munkáspárt számára egyértelmű volt, hogy a brit konzervatív kormány háborús agressziója, szövetségben Franciaországgal és Izraellel Egyiptom ellen, befolyásolta, sőt előidézte a szovjet beavatkozást. Kecskés D. Gusztáv és Békés Csaba munkái rámutattak arra, hogy a szuezi események nélkül is beavatkozott volna a Szovjetunió a magyar forradalomba, azonban az angolszász sajtó ennek ellenére többnyire tényként kezelte, hogy igenis a szuezi konfliktus nélkül nem bukott volna el a magyar forradalom. Ez ellenben komoly lelkiismereti válságot idézett elő a britekben, amely döntően befolyásolta a viselkedésüket a magyar menekültekkel, ezért ezt a történetet a menekültekkel kapcsolatos fejezetbe helyeztem át.

A kutatás során kiemelten kezeltem a brit és az amerikai kommunista párt történetét. Lehetséges, hogy több részt ezekből célszerűbb lett volna lábjegyzethez csatoltan közölni, de egyszerűen arra a megállapításra kellett jutnom, hogy az angolszász kommunista pártok sajtó ezer szállal kötődött az őket irányító kommunista pártok történetéhez. Képtelenség volt, hogy csak azt elemezem, hogy miként reagáltak a magyar forradalom eseményeire. Sémát mutattak a gondolkodásukban amely az eddigi vitatott moszkvai politikákhoz szorosan köthető volt.

Ezért megvizsgáltam a brit és amerikai kommunista pártokhoz és a sajtótermékeikhez csatolható személyek önéletrajzát és ez megerősítette azt, hogy sokkal többről kell írnom itt mint szimplán a magyar forradalom kommunista sajtóra gyakorolt hatásairól. Ezért alaposabban foglalkoztam az általam tárgyalt időszakot megelőző eseményekkel is.

Az 1956-os menekültekkel kapcsolatos szakirodalom ezer szálon azt a hitet próbálja sulykolni, hogy a magyar emigránsok többsége pusztán gazdasági menekült volt. Sajnos amennyiben megvizsgáljuk a történetírásunkat és a történelmünket arra a következtetésre juthatunk, hogy mivel több emigráns hullám is volt hazánk történetében egyfajta különbség vagy azonosság keresési szándék miatt különítjük el az egyes korszakok aktuális, de

sikertelen forradalmi után vagy gazdasági, szociális problémái miatt új hazát kereső honfitársainkat.

Ezért rendkívül fontosnak éreztem, hogy külön fejezetben összegezzük azokat az angolszász sajtóanyagokat amelyek velük foglalkoztak.

A dolgozatban használt legfontosabb sajtóanyagok a következők voltak: Az Egyesült Királyságot a *The Manchester Guardian*, a *The Times*, illetve a kommunista sajtó részéről a *Daily Worker*/London/ képviseli. Az Egyesült Államokat, a *The New York Times* és a *Time Magazine*, illetve a kommunista *Daily Worker*/New York/ oldalain keresztül jelenítettem meg. Kanadát, két sajtótermék, a *Montreal Gazette* és a *Quebec Chronicle* testesíti meg a dolgozatban. Ausztrália a *The Age* napilap tükrén keresztül szólal meg a disszertációban. Ezeken a lapokon kívül a következő sajtóanyagokból került be egy-egy fontosabb cikk: *The Economist*; *Observer*; *Hungarian Freedom Fighter*; *New York Herald Tribune*; *Saturday Review*; *The Courier-Journal Louisville*; *Worker*.

Itt is ki kell emelni, hogy a *The New York Times* illetve a *Time Magazine*, továbbá a *The Times* is saját internetes oldalán külön archivált anyagokat tartalmaz. Ez a lehetőség bővítette az 1956-os forradalom elnevezéseivel kapcsolatos kutatást. Glant Tibor, a *The New York Times* esetében használt módszerét alapul véve, az oldalakon külön-külön megvizsgálhattam az angolszászok által a magyar 1956 forradalomra használt fogalmak gyakoriságát.

A disszertációm mint az előbbi felsorolásból is látható elsősorban az angol nyelven, angolszász országokban megjelent anyagokra koncentrált. De ez nem minden általam tárgyalt és már szintén vázolt téma kapcsán volt célravezető.

Egyes esetekben, például amikor igyekeztem rávilágítani a Kádár rendszer által folytatott ellenpropagandára, felhasználtam *Magyar Nemzet*, *Népszabadság*, *Népakarat* cikkeket is. Szükséges volt, hogy magyar emigráció által írt magyar nyelvű lapokkal is foglalkozzam, ezért egy-egy fontosabb írást beemeltem a *Magyar Szó* címmel Londonban megjelent lapból, illetve a Magyar Szabadságharcos Szövetség által kiadott *Rendületlen* című folyóiratból is található idézett a disszertációban. Természetesen a magyar nyelvű sajtótermékek használata nem képezte a hangsúlyos részét a kutatásnak, és az általam követett módszertannak.

II. Kérdések és célok:

Az 1956-os forradalom eseményei különösen a november 4-i szovjet beavatkozás kapcsán kerültek a világ közvéleménye elé. Számomra a legfontosabb kérdés az volt, hogy az angolszász sajtó pontosan hogyan is festette le a szovjet fegyveres erők magyarországi

szereplésében az angolszász országok felelősségét. Aktuális volt-e számukra az USA politikai felelősségének a vizsgálata? Kínáltak-e alternatívát vagy megoldási lehetőséget a konfliktus rendezésére? Láttak-e lehetőséget bármilyen fajta beavatkozásra?

Az is érdekelt, hogy éreztek-e bármilyen lelkiismeret furdalást a történekekért. Beismerték az esetleges hibáikat és tévedéseiket?

Komolyan foglalkoztatott az ENSZ szerepe a történekekben. Kíváncsi voltam arra, hogy vajon hogyan értékeli az ENSZ munkáját az angolszász sajtó? Mennyiben reális feltételezés az, hogy a brit nemzetközösség sajtója erősen ENSZ szkeptikus volt, feltételezve, hogy Anglia a szuezi konfliktusban vállalt részvétele miatt szemben állt a nemzetközi szervezettel is.

Ezenkívül fontos kérdés volt, az is, hogy az angolszász kommunista párt-sajtóban akadt-e olyan újságíró akinek volt lehetősége nyíltan a magyar forradalom ügye mellé állni: Mennyiben változtatta meg az angolszász kommunista politikusok, újságírók gondolkodását a magyar 1956-os forradalom?

A dolgozat megírásának a célja volt, hogy az 1956-os forradalom politikai történetét feldolgozó monográfiák mellett egy olyan mű szülessen, amely a fenti kérdések megválaszolásával, egy nagyon is létező alternatívát kínáljon egyes politikai történeti kérdésekben az Egyesült Államok vagy Anglia szerepét illetően az 1956-os forradalom kapcsán. Egy olyan alternatívát, amely az angolul beszélő kortársak szemével láttatja a magyar forradalmat, hogy megismerhessük, hogy mit is jelentett számukra a magyar forradalom. Több volt-e számukra mint egy kommunista ellenes propaganda célokat szolgáló esemény? Mi volt a véleményük a megtorlásról? Kit hibáztattak a történekekért? Mit gondoltak Kádár Jánosról?

A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy a kutatás elején, azt gondoltam, hogy a nemzetközi sajtóban a valós felháborodás sokkal nagyobb volt a magyar 1956-os forradalom fegyveres leverése miatt, annál, hogy ki akarják használni az angolszász sajtóban a kínálkozó lehetőséget egy pusztán ideológiai hadjáratához a Szovjetunióval szemben. Arra számítottam, hogy a például a Czigány Magda által is leírt lelkiismereti furdalás jelensége nem készítheti az angolszász sajtót szimpla cikkekre a Szovjetunióval szemben.

Céлом volt az is, hogy a lehetőségekhez mérten, minél több cikket keresztül mutathassam be az egyes angolszász országok sajtójában tapasztalható különbségeket. Külön egyes országokról nem írtam, inkább az adott fejezetekben taglaltam az eltéréseket. A menekültek kapcsán már kezdetektől tisztában voltam azzal, hogy nem minden honfitársunknak voltak pozitív tapasztalataik a befogadó országok eljárásaival szemben. Molnár Adrienn által összegyűjtött interjúk alapján is jól körvonalazható volt, hogy az Egyesült Államok különösen

célratörő bevándorlási politikája nem igazán nyerte el a magyar 1956-os forradalom menekülteinek szimpátiáját. Azonban azt reméltem, hogy az angolszász újságok a menekültek mellett foglalnak állást és esetleg elítélik az USA merev bevándorlási szabály rendszerét. Összefüggéseket kerestem a sajtó és a politikatörténet állításai között és egy külön világgént akartam szembeállítani az angolszász sajtóban közölt cikkeket a jelenleg általunk ismert történelmi konstrukcióval. Fontosnak tartottam bemutatni, hogy a forradalommal kapcsolatos események tanúinak, alakítóinak véleménye nem minden esetben találkozott az utókor állításaival.

III. A dolgozat fejezeteinek tartalma:

Politikai visszhangok című fejezetben, először a forradalom elnevezéseivel kapcsolatban, kerestem a válaszokat az angolszász sajtó segítségével. Kiderült, hogy nincsenek egységes formulák, nem létezik csak és kizárólagos fogalom használati szabály az 1956-os forradalomra az angol nyelvű lapokban. Tehát a *revolution; uprising; rising; rebellion* /forradalom, felkelés, lázadás/ kifejezések mind megtalálhatóak az angolszász lapokban. Sajnos az 1956-os forradalom külön történetéhez tartozik az elnevezéseinek elemzése is, és ezért sokkal érzékenyebb téma ez a kérdés mint az indokolt lenne. Pontosan ennek köszönhető, amennyiben nehezebben érthető, hogy az angolszász lapokban egymás mellett több megfogalmazás is közel egyenlő mértékben szerepel */revolution; uprising /*. Az egyes fogalmak gyakoriságának vizsgálata elsősorban abból fakad, hogy úgy véljük a forradalom tartalmi fogalmát tekintve magasabb helyen áll, mint a felkelés. Ebben ott található az ellentmondás, hogy azok az angolszász cikkek is amelyek felkelésnek nevezték a magyar 1956-os forradalmat, éppúgy pozitív eseménynek írták le a történetet, mint amelyek konzekvensen forradalomként hivatkoznak a történetekre. Ráadásul, azt hogy egyes angolszász lapok éppen forradalomnak vagy felkelésnek, netalán lázadásnak titulálták az eseményeket sokkal inkább a lapok hazájának, Szovjetunióhoz való viszonyukban keresendő a válasz. Ahogy azt Glant Tibor is leírta egy elemzésében, amelyben azt is hozzátette, hogy a forradalom szó használata a korszakban és különösen az Egyesült Államokban gyanús is volt, mert a Szovjetunió értelmezésében a forradalom, csak a kommunista ideológiával átitatott mozgalomhoz kapcsolható. Ezt továbbgondolva ebben az értelmezésben a felkelés jóval pozitívabb megfogalmazás, hiszen az nem kommunista megmozdulás, nem szovjet típusú forradalom volt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem használtak jelzőket is a forradalom irányultságának a megítélésére. Ugyan nem túl gyakran, de az angolszász lapokban megjelent

a szovjet esetleg oroszellenes felkelés, vagy forradalom elnevezés, /*anti-russian- anti soviet*/ megfogalmazás. Esetlegesen az anti-kommunista felkelés használata is előfordult. Továbbá, a magyar 1956-os forradalom szabadságharc mozzanatára is van utalás az angol nyelvű lapokban elegendő csak a *freedom-fighter* elnevezésre gondolnunk.

Összefoglalva kiderült, hogy az angolszász sajtó többfajta elnevezést is használt az 1956-os forradalom leírására, de ezeknek a fogalomhasználatoknak a háttérében, nem a tudományos igényességet és pontosságot kell keresnünk, hanem a bizonytalanságot, illetve a Szovjetunióhoz és a kommunizmushoz fűződő kapcsolatot.

A beavatkozás kérdése megosztotta az angol nyelvű újságolvasókat, de abban egyetértés alakult ki, hogy egy esetleges fegyveres amerikai közbelépés világháborút robbantott volna ki. Az amerikaiak ki is mondták, hogy a magyarok szabadsága a saját kezükben van. Tehát segélyeken, illetve a menekültek befogadásán kívül az amerikai lapok más segítséget nem ajánlottak fel. Nagy Britanniát ennél sokkal inkább kínoztta a kérdés, a szuezi-konfliktus miatti lelkiismeret furdalással nem tudtak megküzdeni, miközben az események hatására a külpolitikai mozgásterük jelentősen szűkült, és csupán az amerikai lépések támogatói voltak. Az amerikai politika továbblépett a csak szavak és propaganda szintjén hangoztatott kelet-európai népek felszabadítási elképzeléséből, a biztosítani kell a Szovjetuniót, hogy nem tesszük semmit sem a csatlós államok felszabadításért programjára, amely a magyar nép felkelését, forradalmát pusztán propaganda célokra használta fel.

Természetesen a nyugat-európai kommunista pártok meggyengüléséről az ellenük irányuló tüntetésekkel, atrocitásokkal foglalkozó cikkek kiemelt szerepet kaptak az angolszász lapokban. A kommunisták és a Szovjetunió elítélése sokkal fontosabb volt mint a beavatkozás kérdése.

Egyetlen lehetőség maradt az angolszász világ számára: a magyar forradalom képviselete az ENSZ-ben. Tehát a nemzetközi szervezet és a magyar kérdés hamarosan külön témája lett a nemzetközi sajtónak is. A brit nemzetközösség újságjai erős kritikával kezelték az ENSZ-t. összehasonlították a szervezet a szuezi-konfliktus és magyar forradalom ügyében kifejtett tevékenységét. Nyilvánvalóan ezzel is igyekeztek rámutatni arra az "igazságtalanságra" hogy miközben Angliát és Franciaországot a nemzetközi szervezet, és a szuperhatalmi összefogás kényszerítette a visszavonulásra, addig a Szovjetunió magyarországi beavatkozásának számtalan határozatban elítélésén kívül semmi sem történt. A brit sajtó számára ez igazolás volt arra, hogy nincs szükség egy olyan szervezetre, amely csak azokkal szemben tud eljárni, amelyek nem elég erősek, vagy érdekükben áll betartani a határozatait. Mindeközben azt is kénytelenek voltak belátni, hogy nem lehet az Egyesült Államokkal szemben politizálni be

kell állniuk mögé, mert gyengék megvédeni magukat a Szovjetunióval szemben. Tehát miközben nyilvánvaló volt, hogy a kialakult helyzetért nemcsak az ENSZ és a brit politikusok a felelősek, nem lehetett komoly kritikával illetni az Egyesült Államokat a sajtóban sem.

1957-re már az angolszász lapokban is kezdett csökkenni az érdeklődés a magyar 1956-os forradalom iránt. Ezen komolyan változtatott Nagy Imre és társainak kivégzése. Azonban az angolszász sajtó a perek kapcsán szinte fel sem vetette Kádár János bűnösségét, ezzel szemben kifejezetten Hruscsovot és a Szovjetuniót állították a célkeresztbe. Kijelenthető tehát, hogy Kádár János személye az angolszász sajtó számára nem volt ebben a kérdésben fontos sem kiemelt. Miközben ma már tudjuk, hogy volt lehetősége Kádár Jánosnak befolyásolnia a per végkimenetelét is. Tehát nem volt kötelező forgatókönyv arra vonatkozólag, hogy Nagy Imrének meg kellene halnia. Sőt az Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága 1958. február 5-i határozatában bár kérték a perekben a kemény ítéleteket, kifejtették a nagylelkűség szükségességét is.

A forrásokból kiderült az is, hogy az amerikai külpolitikának igenis szüksége volt egy olyan ügyre mint Nagy Imre és társainak a perre, mert ezzel is tovább tudták vívni a propagandaharcot a Szovjetunióval szemben. Ezzel pedig el is juthattunk a magyar-ügy ENSZ előtti szereplésének a végére is. Az angolszász sajtóban egyre fogytak a cikkek, miközben lassan kénytelenek voltak beismerni, hogy ez a formálódó Kádár-rendszer nem is olyan rossz, mint amilyen a Rákosi rendszer volt. Ilyen témájú cikkek kezdtek megjelenni 1959-től az angol *The Times* oldalain, amelyhez hamarosan a *The New York Times* is csatlakozott. miközben az ENSZ-ben kezdett kifulladás a magyar-ügy, amelyet leginkább az Egyesült Államok tartott életben, de az angolszász sajtó is érzékeltette az elmozdulást Kádár megítélésének pozitívra változásával. Mégis 1960-ban Kádár new yorki útjáról, illetve az ENSZ-ben elmondott beszédéről meglehetősen hűvösen tájékoztattott a *The New York Times*, de egy évvel később már arról tudósíthattak, hogy a magyar kormány a sajtó útján is tapogatózik az amerikai kapcsolatok javítások érdekében. Hamarosan a két ország háttér megállapodásának köszönhetően 1962 decemberében a magyar ügy lekerült az ENSZ napirendjéről. És ezzel nyitva állt az út Kádár János átalakulására az angolszász sajtóban is. Azonban korántsem minden angol nyelvű újság helyeselte ezt a pálfordulást. A kanadai *Montreal Gazette* például kifejezetten nehezményezte egy 1962 decemberében megjelent cikkében az USA kihátrálását a magyar ügy mögül. De ez nem befolyásolta azt a folyamatot, amelyben Kádár János megdicsőült. 1986-ban a *The Time Magazine* külön interjút közölt a magyar pártvezetővel, amelyben még azt is kritika nélkül hagyták, amikor Kádár János, azt fejtegette, hogy az egyik legfontosabb tett volt az életben az amit az 1956-os forradalomban követett el, büszke volt rá.

A disszertáció következő fejezetében a brit és amerikai kommunista párt napilapjainak prizmáján keresztül vizsgáltam az 1956-os forradalom eseményeit. Hamarosan olyan kommunista párttagokkal találkoztam, akiknek már a forradalom előtt is bőven akadt problémájuk a pártjuk politikájával. Az Amerikai Kommunista Párt(továbbiakban CPUSA) *Daily Worker* című napilapjának későbbi főszerkesztője John Gates nem értette, hogy a Szovjetunió miért nem támogatta, a második világháborúban 1939-től kezdve a fasizmus elleni háborút. Hasonló gondokat okozott a Brit Kommunisták soraiban William Gallachernek és J.R. Campbellnek, hogy a Szovjetunió a Kominternen keresztül kényszerítette ki, hogy kezdetben ne támogassák hazájuk antifasiszta küzdelmét. Kiderült, hogy a Szovjetunió politikai érdekei nem azonosak a kommunista ideológiával és ez komoly szakító próbának bizonyult több nyugati kommunista számára is. Azonban 1941-ben amikor a náci Németország megtámadta a Szovjetuniót minden egy csapásra megváltozott. De a fejekben benne maradtak a történetek. Számomra ekkor vált egyértelművé, hogy a nyugati kommunista pártok valódi vitáinak a háttérében mindig a Szovjetuniói politikai lépéseinek a megítélését kell keresni. Amire a két párt elérte az 1956-os kritikus esztendőt, már szembe kellett nézniük a hidegháború okozta problémákkal. Az Egyesült Államokban a mccarthyizmussal elkezdett kommunista üldözés ekkora már jelentősen csökkentette a CPUSA tagjainak a száma. A Brit Kommunista Párt(továbbiakban BKP) már elvesztette a II. világháború alatt kivívott tekintélyét, illetve az Hruscsov a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusán elmondott beszéde, a sztálinizmus bűneinek elítélése komoly bajba sodorta a BKP és a CPUSA vezetőit is. Az illúziók tovaszálltak, amelyet tovább rombolt az 1956-os magyar forradalom. Majd különösen nehéz helyzet elé állította a két párt ugyanolyan néven megjelent napilapját az 1956. november 4-i szovjet beavatkozás. Mindkét párt állásfoglalást adott közre az általuk irányított sajtóban, a CPUSA úgy tűnt nem támogatta a szovjet beavatkozást, azonban a párt vezetői közül a párt főtitkára Eugene Dennis, illetve elnöke William Z Foster is tartózkodott a szavazáson, ez előrevetítette a kialakuló harcot a változást óhajtó pártellenzék és a pártvezetés között. A BKP vezetősége 1956 november 4-i határozatában az SZKP politikáját támogatta a magyar-ügyben. Ezt a pártellenzék nem fogadta el. Az amerikai John Gates, a CPUSA napilapjának a főszerkesztője, illetve a hozzá csatlakozott kommunista újságírók erősen kritizálni kezdték cikkeikben a pártot, valamint az SZKP-t és kiálltak a magyar forradalom mellett. Természetesen szembe kerültek a pártvezetéssel, amely nem nézte jó szemmel mindazt ami az amerikai *Daily Workerben* történt. Sőt az olvasói levelek alapján és érezhetővé váltak a különbségek a párton belül. A pártvezetés nyílt levélben állt ki az újságban a 1956-os november 4-i szovjet beavatkozás mellett. Határozatot nem tudtak

elfogadni a kérdésben, de ezzel a szembenállással alaposan lecsökkent az újságot olvasók száma is. A kritikus helyzetbe került lapot a pártvezetőség nem igyekezett megmenteni. Bár John Gates mindent megtett, amely módjában állt, de a CPUSA vezetőit nem sikerült leváltani a párt XVI. Kongresszusán 1957. februárjában. Először Joseph Clark a külügyi szerkesztő távozott a laptól, majd John Gates is. Az újság pedig 1958. januárjában jelent meg utoljára. Az angol testvérlapja, a BKP napilapja az ugyanolyan nevet viselő *Daily Worker* teljesen más utat járt be. Itt nem volt olyan pozícióban lévő erős személyiség aki vállalhatta volna a harcot a pártvezetéssel. A főszerkesztő és J.R. Campbell kiállt a BKP vezetése és a Szovjetunió mellett. A lapon belül James Friell karikatúrista vezetésével kialakult egy ellenzéki csoportosulás de nem tudták dominálni a lapot és hamarosan távozniuk is kellett. A BKP még a forradalom idején elhatározta, hogy olyan tudósítót küld, aki a Szovjetunió és a BKP szájíze szerinti jelentéseket ír a magyar 1956-os forradalom eseményeiről. Ez azonban csúfos kudarcnak bizonyult, a kiküldött riporter Peter Fryer a valóságnak megfelelő jelentései vagy egyáltalán nem vagy erősen cenzúrázva kerülhettek a lapba. Sőt Fryert végül a pártból is kizárták. Az ellenzéki kommunista értelmiségiek látva a *Daily Worker* megújulási képtelenségét már az 1956-os forradalom előtt külön újságot alapítottak *Reasoner* néven, két baloldali történész E.P Thompson és John Saville vezetésével. Teljesen más stratégiát alkalmazott tehát a két párt belső ellenzéke mert mások voltak a lehetőségeik. Az amerikai *Daily Worker* megszűnt, miközben a londoni *Daily Worker* fennmaradt, de ezért a BKP-nek súlyos árat kellett fizetnie. Ismételten rászorult a Szovjetunió pénzügyi segítségére, amelynek a tényét egészen 1989-ig titokban tartották.

A disszertáció harmadik nagyobb részében a menekültekkel kapcsolatos cikkeket tárgyaltam. A britek számára a menekült kérdés alaposan összefonódott a szuezi beavatkozással. A lelkiismeret furdalást, amelyet az a hibás feltételezés okozott, hogy az angolok és a franciák egyiptomi beavatkozása okozta a magyar 1956-os forradalom eltiprását. Ez a feltételezés megjelent az amerikai lapokban és a brit ellenzéki újságokban is. Ennek köszönhetően a magyar menekültek szinte előzetes válogatás nélkül érkeztek meg a szigetországba. Az angol lapok hősokeket vártak, de ehelyett olyan embereket kaptak, akik bizony elégedetlenek voltak az ellátással, a kapott munkával. Sőt, hamarosan kiderült az angol újságírók számára is, hogy egyesek kifejezetten azért érkeztek Angliába, mert azt hitték, hogy innen egyszerűbb lesz eljutniuk a tengerentúlra. A brit sajtó hamarosan megjelentette, a menekültek egy csoportjának vádját, hogy a bécsi angol nagykövetség maga ígérte meg nekik a tovább emigrálás lehetőségét. A kormány ezt tagadta, és egy újabb alkalom volt, hogy a menekültek tökéletlenségét hangsúlyozzák, miközben az amerikai lapoknak is szembe kellett nézniük

azzal, hogy saját hazájuk nem fogadja be csak azokat a menekülteket, akiket alaposan megvizsgál, hasznosságuk, megbízhatóságuk, egészségük alapján. A *New York Timesban*, Max Frankel kérdéseket tett fel az amerikai politika vezetés számára. Működőképes a menekültekkel foglalkozó kvótarendszer? A menekültek válogatása, rokonág, megbízhatóság, egészség alapján valóban méltó és indokolt-e a az USA számára? Bátorítani kell a kommunista országok lakóit az Amerikába szökésre? Felkészült-e törvényhozás az ilyen bátorítás következményeire? A brit nemzetközösség sajtója amely oly nagy szeretettel várta a magyar menekülteket, nem tudta elfogadni, hogy egyes honfitársainknak kevés volt az angol vendégszeretet. De azért akadtak komoly gondok is, a szigetországba bányamunkát vállalni kívánó menekülteket egyes kommunistákkal szimpatizáló bányamunkások nem akarták befogadni a tárnáikba. A erős szakszervezeti mozgalommal rendelkező bányászok, a cikkek szerint féltették a magyaroktól az állásaikat és a szakszervezeti egység megbomlásától is tartottak. A menekültek ráadásul a dicsőséges napok elmúltával, tüntetéseikkel a Kádár-kormány és Szovjetunió ellenes megmozdulásaikkal gondot okoztak a befogadó angolszász országok külpolitikai törekvéseinek is. Az angolszász sajtó is nagy buzgalommal számolt be az egykori hősök tüntetéseiről a rendőri beavatkozásokkal kapcsolatban.

A menekültek megteremtették saját folyóirataikat, de ezeknek a lapoknak a többsége nem tudott politika vitáktól mentes fórumot teremteni a magyar emigránsoknak. Az *Irodalmi Újságnak* ez sikerült, de a *Nemzetőr* cikkei, hangvétele komoly vitákat váltott ki a menekültek között. A magyar menekült diákokat tömörítő United Free Hungarian Student szervezet például visszautasította, hogy a *Nemzetőr* saját magát nevezze ki a magyar emigráns diákok lapjának.

A viták ellenére a lapok mégis egyaránt lehetőséget teremtettek a magyar 1956-os távolba szakadt értelmiségnek a megélhetésre és a közös gondolkodásra.

IV. A kutatás eredményei:

A cikkekből levonható legfontosabb következtéseim az alábbi pontokban foglalhatóak össze:

1. Az angolszász sajtóban egyszerre több elnevezés is párhuzamosan létezett az 1956-os magyar forradalom eseményeire. Amely elnevezéseket korántsem a pontos történelmi fogalomhasználat alapján állapították meg, hanem sokszor a történetek nem pontos ismeretére, illetve a Szovjetunióhoz fűződő folyton változó viszonyra alapozták.

2. Az angolszász sajtóban a 1956. november 4-i szovjet beavatkozás után, több cikk alapján kijelenthető, hogy az angol nyelvű sajtó sem támogatott semmilyen fegyveres beavatkozást a magyar forradalmárok megsegítése érdekében. Sőt, a politikai és gazdasági nyomásgyakorlás felvetése helyett, sokkal inkább a hidegháborús propagandatevékenységet támogatták.
3. Az angolszász lapok többségében megjelentek azok a cikkek amelyek alapján kijelenthető, hogy a korszakban komoly összefüggést láttak a szuezi beavatkozás és az 1956-os magyar forradalom bukása között.
4. A brit nemzetközösséghez tartozó lapok kifejezetten kritikusak voltak az ENSZ tevékenységével szemben, mert éles ellentétet láttak a szuezi-válság és az 1956-os magyar forradalom kezelése között. Sok igazságot is megfogalmaztak, de nem vették figyelembe a realitásokat és a sértett önérzet, a valóságban már nem létező nagyhatalmi illúzió is motiválta a nemzetközi szervezet elleni támadásukat.
5. A megtorlások, angolszász sajtó általi értékelésében kiemelt szerepet kapott Nagy Imre és Maléter Pál elítélése és kivégzése. Az eljárásért és ítéletekért elsősorban Hruscsovot és a Szovjetuniót hibáztatták. Kádár János személyét és a felelősségét szinte egyáltalán nem is említették meg. Propaganda célokra használták fel a megtorlásokkal kapcsolatos híreket a Szovjetunióval szemben.
6. Az angolszász sajtó akkor kezdett el jobban foglalkozni Kádár Jánossal, amikor a magyar-kérdés már nagyon kellemetlenné és feleslegessé vált a nyugat számára is. Ezt bizonyítja, hogy még mielőtt az ENSZ 1962 decemberében levette volna a napirendjéről a magyar-kérdést, olyan cikkek jelentek meg, amelyben már méltányolták a Kádár-rendszer jóléti intézkedéseit.
7. A brit és az amerikai kommunista párt napilapja is komoly csapást szenvedett el, az 1956-os forradalom fegyveres leverése miatt. A meggyengült CPUSA és BKP története alapján kijelenthető, hogy a magyar kérdést megelőzően is a Szovjetunió politikai lépéseinek a kezelése okozta a legnagyobb vitákat. Továbbá már a magyar 1956-os forradalmat megelőzően elkezdődött a pártok visszaszorulása és hanyatlása, amely együtt járt az általuk megjelentetett sajtóanyagok nehézségeivel is.
8. A CPUSA lapja elsősorban azért szűnt meg, mert a pártvezetés nem akart fenntartani egy komoly anyagi nehézséggel küzdő és az belső pártellenzék kezében lévő lapot.
9. A BKP lapja bár nem szűnt meg, de rászorult a Szovjetunió anyagi segítségére, amely hosszabb távon is meggátolta egy a Szovjetuniótól független brit kommunista mozgalom létrehozását.

10. Az angolszász sajtó túlságosan magas erkölcsi mércét és elvárásokat támasztott az érkező magyar menekültek előtt. Ezért amikor bármilyen ettől eltérő jelenséget tapasztaltak, azt erősen felnagyították. Ez a magatartásuk könnyítette a brit lelkiismeret furdaláson, amely abból a hitből táplálkozott, hogy az angol szuezi beavatkozás hozzájárul a magyar 1956-os forradalom bukásához.

11. A brit sajtó számára érthetetlen volt, hogy a magyar menekültek jelentős része azért érkezett a szigetországba, mert azt hitték innen könnyebben elérhetik a tengerentúli országokat.

12. Az angolszász sajtóban a magyar menekültek akkor is problémaként jelentkeztek, amikor a tüntetéseikkel nehezítették a befogadó országok külpolitikai lépéseit a szovjetekkel szemben.

A disszertáció témájában megjelent publikációk:

Rácz János: Az 1956-os forradalom bukása a Time világában. In: Ahogy mi látjuk: Tanulmányok. Szerk. *Gergely Jenő, Horváth Ildikó, Tornyai Anna*. Bp. 2007. 221-241.

Rácz János: Az 1956-os forradalom bukása az Amerikai Kommunista párt napilapjában, avagy egy újság megszűnésének anatómiája. Fejezetek a tegnapi világából: Tanulmányok a 19-20. század történelméből. Szerk. *Csaplár-Degovics Krisztián, Tornyai Anna*. Bp. 2009. 307-332.

Rácz János: Az 1956-os forradalom következményei a Manchester Guardian tükrében (1956. november 4- 1957. december 31.) In: Vázlatok két évszázad magyar történelméből: Tanulmányok. Szerk. *Gergely Jenő, Dombovári Ádám, Manhercz Orsolya*. Bp. 2010. 239-253.

Rácz János: A Fryer-ügy. Rendszerváltások kortársa és kutatója: Tanulmánykötet Izsák Lajos 70. születésnapjára In: *Erdődy Gábor (főszerk), Feitl István, Sipos Balázs, Varga Zsuzsanna*. Bp. 2013. 360-365.